

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
TREČIASIS SKYRIUS

NUTARIMAS DĖL

**LIETUVOS EVANGELIKŲ REFORMATŲ
BAŽNYČIOS SINODO KOLEGIJOS**
pareiškimo Nr. 44548/98
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), 2002 m. gruodžio 5 dieną posėdžiaujant kolegijai, sudaryta iš:

pirmininko G. RESS,
teisėjų L. CAFLISCH,
P. KŪRIO,
R. TÜRMEŅ,
J. HEDIGAN,
M. TSATSA-NIKOLOVSKA,
H. S. GREVE,

ir skyriaus kanclerio V. BERGER,

atsižvelgdamas į minėtą pareiškimą, pateiktą 1998 m. vasario 25 dieną;

atsižvelgdamas į Konvencijos vienuoliktojo protokolo 5 straipsnio 2 dalį, pagal kurią kompetencija nagrinėti šį pareiškimą buvo perduota Teismui;

atsižvelgdamas į atsakovės Vyriausybės pateiktą nuomonę ir į pareiškėjo kaip atsakymą pateiktą nuomonę,

po svarstymo

nusprendė:

FAKTAI

Pareiškėja bažnyčia, Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Sinodo kolegija, yra įsikūrusi Vilniuje. Teisme jai atstovavo K. Stungys, Vilniuje praktikuojantis advokatas. Atsakovei Vyriausybei atstovavo G. Švedas, Vyriausybės atstovas.

A. Bylos aplinkybės

Bylos faktai, pateikti šalių, gali būti apibendrinti, kaip išdėstyta toliau.

Nuo 1889 m. Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčiai nuosavybės teise priklausė gyvenamasis 1 795,63 m² ploto pastatas Vilniaus centre („pastatas“). 1940 m., po sovietų invazijos į Lietuvą, šis pastatas buvo nacionalizuotas. 1990 m. buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė.

Per laikotarpį nuo 1992 m. kovo iki 1993 m. kovo mėnesio Vilniaus Naujamiesčio seniūnija pagal Butų privatizavimo įstatymą perdavė nuosavybės teises į dvylika šio pastato butų jų nuomininkams.

1. Vilniaus miesto tarybos 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimai

1993 m. gruodžio 8 dieną Vilniaus miesto taryba pagal 1990 m. įstatymą „Dėl maldos namų bei kitų pastatų gražinimo religinėms bendruomenėms“ priėmė sprendimą gražinti pastatą Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei.

1993 m. gruodžio 20 dieną Vilniaus miesto tarybos vykdomoji grandis priėmė sprendimą perduoti pastatą Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei.

1993 m. gruodžio 27 dieną buvo atlikti paskutiniai būtini pastato kontrolės perdavimo Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei formalumai.

2. 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimų panaikinimas

Nuomininkai kreipėsi į teismą, kad būtų panaikinti administraciniai 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimai. Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė padavė priešiškinį, prašydama teismo paskelbti niekinėmis Naujamiesčio seniūnijos ir nuomininkų sutartis dėl butų privatizavimo.

1996 m. sausio 9 dieną Vilniaus miesto antrosios apylinkės teismas patenkino nuomininkų reikalavimą. Teismas panaikino 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimus, nustatęs, kad 1990 m. įstatymas „Dėl maldos namų bei kitų pastatų gražinimo religinėms bendruomenėms“ reikalavo, nusprendžiant atkurti buvusio savininko nuosavybės teises, aprūpinti buvusius nuomininkus tinkamomis gyvenamosiomis patalpomis. Teismas taip pat nustatė, kad pagal 1995 m. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą buvusiesiems savininkams negalėjo būti gražinami namai ir butai, jei juose gyvena nuomininkai. Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė ir Vilniaus miesto taryba apskundė šį sprendimą.

1996 m. sausio 18 dienos sprendimu Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė perdavė teises į pastatą ir reikalavimų dėl jo teises Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Sinodo kolegijai.

1996 m. rugpjūčio 14 dieną Vilniaus apygardos teismas panaikino apylinkės teismo sprendimą ir atmetė nuomininkų reikalavimus. Apygardos teismas pripažino, kad 1990 m. įstatymas „Dėl maldos namų bei kitų pastatų gražinimo religinėms bendruomenėms“ panaikino šiuo požiūriu reikšmingą 1948 m. sovietų įsaką, pagal kurį buvo nacionalizuotos bažnyčios ir kitas religinių bendruomenių turtas. Teismas nustatė, kad nuo 1990 m. įstatymo priėmimo valstybė neturėjo nuosavybės teisės į ginčijamą pastatą ir jame esantys butai negalėjo būti privatizuoti. Todėl privatizavimo sutartys, sudarytos tarp Naujamiesčio seniūnijos ir nuomininkų, buvo niekinės. Apygardos teismas patvirtino 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimų teisėtumą.

Nuomininkai dėl šio sprendimo padavė kasacinį skundą, kuriame nurodė, kad ginčijami butai faktiškai buvo jų nuosavybė.

1997 m. spalio 14 dieną Apeliacinis teismas išnagrinėjo bylą kasacine tvarka. Jis sutiko su nuomininkais – panaikino apygardos teismo sprendimą ir patvirtino pirmosios instancijos teismo sprendimą.

Apeliacinis teismas pažymėjo, kad pastato nacionalizacija buvo pagrįsta sovietų 1940 m., o ne 1948 m. įsaku, kaip nurodė apygardos teismas. Todėl 1990 m. įstatymas „Dėl maldos namų bei kitų pastatų gražinimo religinėms bendruomenėms“ šioje byloje negalėjo būti taikomas.

Apeliacinis teismas priminė Konstitucinio Teismo 1994 m. gegužės 27 dienos nutarimą, pagal kurį buvęs savininkas įgyja nuosavybės teisę tik nuo kompetentingos valdžios institucijos sprendimo grąžinti nuosavybę natūra ar kompensuoti už ją momento.

Apeliacinis teismas nutarė, kad Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenės teisė kontroliuoti pastatą buvo atkurta Vilniaus miesto tarybos 1993 m. gruodžio 8 dienos sprendimu, t.y. po to, kai nuomininkai nusipirko butus pagal Butų privatizavimo įstatymą. Todėl Vilniaus miesto taryba nebeturėjo nuosavybės teisių į dvylika butų, sudarančių pastato dalį, tuo metu, kai ji nusprendė grąžinti pastatą buvusiam savininkui. Todėl Vilniaus miesto taryba neturėjo teisės grąžinti viso pastato buvusiam savininkui. Apeliacinis teismas taip pat pažymėjo, kad Butų privatizavimo įstatymas nedraudė privatizuoti butų pastate, anksčiau nuosavybės teise priklausiusiame religinei bendruomenei. Apeliacinis teismas panaikino 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimus ir patvirtino, kad nuomininkai yra teisėti butų savininkai.

Apeliacinis teismas pripažino, kad Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė turėjo teisę į tai, kad būtų atkurtos jos nuosavybės teisės į pastatą pagal 1995 m. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą. Tačiau pagal šį įstatymą nebuvo įmanoma grąžinti viso pastato. Motyvuojamojoje sprendimo dalyje Apeliacinis teismas pažymėjo, kad Vilniaus miesto taryba turės iš naujo spręsti Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios nuosavybės teisių klausimą pagal taikytinus valstybės vidaus įstatymus (taip pat žr. „Bylai reikšmingų vidaus teisės nuostatų ir praktikos“ dalį tekste). Šiuo klausimu Apeliacinis teismas vietos valdžios institucijoms nenurodė atlikti jokių konkrečių veiksmų.

3. Procesas dėl mokesčių už šildymą

Nenustatyta 1998 m. dieną vietos valdžios institucijų komunalinių paslaugų bendrovė („bendrovė“) padavė teismui ieškinį prieš Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Sinodo kolegiją, kuriame teigė, kad pareiškėja bažnyčia nuo 1997 iki 1998 m. nemokėjo už pastato šildymą. 1999 m. lapkričio 16 dieną Vilniaus miesto antrosios apylinkės teismas atmetė ieškinį kaip nepagrįstą.

1999 m. gruodžio 28 dieną Vilniaus apygardos teismas panaikino tą sprendimą ir patenkino bendrovės ieškinį bei priteisė iš pareiškėjos bažnyčios žalos, padarytos nuo 1997 m. vasario 2 iki 1998 m. gegužės 14 dienos nemokėjus mokesčių už šildymą, atlyginimą. Teismas pripažino, kad 1993 m. gruodžio 27 dieną pastato kontrolė buvo perduota Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei. Taip pat buvo nustatyta, kad 1998 m. gegužės 14 dieną, atsižvelgiant į Apeliacinio teismo 1997 m. spalio 14 dienos sprendimą, pastato kontrolė buvo grąžinta vietos valdžios institucijoms. Teismas pripažino, kad pareiškėja bažnyčia sudarė su bendrove sutartį, įsipareigodama mokėti už pastato šildymą, ir pažeidė savo sutartinius įsipareigojimus. Buvo nustatyta, kad nuo 1993 m. gruodžio 27 iki 1998 m. gegužės 14 dienos pareiškėja bažnyčia kontroliavo pastato naudojimą ir per pagalbinį darinį vykdė pastato valdymo, remonto ir mokėjimo už komunalines paslaugas funkcijas. Teismas, *inter alia*, pripažino, kad pareiškėja bažnyčia turėjo teisę sudaryti sutartis su subabonentais – nuomininkais, kad jų vardu valdytų pastato komunalinių mokesčių mokėjimą. Jis pabrėžė, kad proceso dėl sprendimų atkurti pareiškėjos bažnyčios nuosavybės teises teisėtumo rezultatas neturėjo įtakos pareiškėjos bažnyčios pareigai vykdyti jos sutartinius įsipareigojimus.

Pareiškėja bažnyčia nepareiškė, kad ji apskundė šį sprendimą.

4. Administracinis procesas

Nenustatyta 2001 m. dieną Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Sinodo kolegija padavė administracinį skundą prieš Vyriausybę, reikalaujama atlyginti penkių milijonų litų žalą, patirtą dėl to, kad Vyriausybė neužkirto kelio dvylikos butų privatizavimui ir valstybės valdžios institucijos atsisakė grąžinti pareiškėjai bažnyčiai visą pastatą.

2001 m. lapkričio 20 dieną Vilniaus apygardos administracinis teismas atmetė skundą kaip nepagrįstą. 2002 m. sausio 31 dieną Vyriausiasis administracinis teismas patvirtino žemesniojo teismo sprendimą. Jis pripažino, *inter alia*, kad butų privatizavimo teisėtumą nustatė Apeliacinis teismas galutiniu 1997 m. spalio 14 dienos sprendimu. Vyriausybei nebuvo priskirta jokia kaltė. Vyriausiasis administracinis teismas taip pat

pažymėjo, kad pareiškėja bažnyčia turėjo teisę paduoti civilinį ieškinį prieš valstybės valdžios instituciją pagal taikytinus valstybės vidaus teisės aktus, jei laikė, kad jai buvo užkirstas kelias pareikšti reikalavimus dėl nuosavybės.

B. Bylai reikšmingos vidaus teisės nuostatos ir praktika

1990 m. įstatymas „Dėl maldos namų bei kitų pastatų grąžinimo religinėms bendruomenėms“ numato 1948 m. sovietų įsaku nacionalizuoto religinių bendruomenių turto grąžinimą.

1995 m. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymas apima tuos bažnyčių nuosavybės nacionalizavimo atvejus, kurie nenurodyti 1990 m. įstatyme. 1995 m. įstatymas numato dvi „nuosavybės teisių atkūrimo“ formas: 1) tam tikrais atvejais – grąžinant nuosavybę; 2) kitais atvejais – kompensuojant; kompensuojama gali būti pinigais ar alternatyviu turtu. 1995 m. įstatymas konkrečiai uždraudžia grąžinti pastatus, kuriuose yra nuomininkų ar butų savininkų ([4 straipsnio] 1 ir 4 punktai). Pagal šio įstatymo 12 straipsnį, jeigu nuosavybė negali būti grąžinama natūra, tinkamą kompensacijos formą turi pasirinkti buvęs savininkas.

1991 m. Butų privatizavimo įstatymas nustato valstybei priklausančių butų daugiabučiuose namuose ir namų privatizavimo sąlygas jų nuomininkams.

1994 m. gegužės 27 dieną Konstitucinis Teismas išnagrinėjo valstybės vidaus įstatymų dėl nuosavybės teisių atkūrimo atitikties Konstitucijai klausimą. Savo nutarime Konstitucinis Teismas, *inter alia*, nustatė, kad sovietų valstybės valdžios institucijų nuo 1940 m. nacionalizuotas turtas laikytinas „faktiškai valstybės valdomu turtu“. Konstitucinis Teismas taip pat pareiškė: „Iki turto grąžinimo ar atitinkamos kompensacijos išmokėjimo buvusio savininko subjektinės teisės į konkretų turtą dar nėra atstatytos. Įstatymas, kol nėra pritaikytas konkrečiam subjektui dėl konkretaus turto grąžinimo, pats savaime subjektinių teisių nesukuria. Esant tokiai situacijai, valstybės įgalios institucijos sprendimas grąžinti turtą natūra ar kompensuoti jį turi tokią juridinę reikšmę, kad tik nuo to momento buvęs savininkas įgyja savininko teises į tokį turtą.“ Konstitucinis Teismas taip pat nustatė, kad teisinga kompensacija už turtą, kuris negali būti grąžinamas, atitinka nuosavybės apsaugos principą.

1994 m. birželio 15 ir spalio 19 dienos nutarimuose Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad nuosavybės teisių atkūrimo sąvoka Lietuvoje iš esmės reiškia ribotą restituciją. Šiuo aspektu Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Lietuvos, 1990 m. atkurtos valstybės, valdžios institucijos nėra atsakingos nei už prieš pusę šimtmečio įvykdytą sovietų okupaciją, nei už tos okupacijos pasekmes. Konstitucinis Teismas nustatė, kad nuo 1940 m. daug privačių asmenų pagal tuo metu taikytinus teisės aktus nusipirko įvairaus turto, kuris anksčiau buvo nacionalizuotas. Ignoruoti šių faktinių ir teisinių aspektų buvo neįmanoma, ir valstybės vidaus įstatymuose dėl nuosavybės teisių atkūrimo buvo tinkamai atsižvelgta ne tik į buvusių savininkų, bet taip pat ir privačių asmenų, valdžiusių ar nusipirkusių turtą pagal teisėtą sutartį, interesus.

1995 m. birželio 20 dieną Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad parlamento ribotos restitucijos principo pasirinkimą nulėmė sunkios politinės ir socialinės sąlygos, t.y. tai, kad „per 50 okupacijos metų užaugo naujos žmonių kartos, susiformavo nauji žmonių turtiniai ir kiti socialiniai-ekonominiai santykiai, kurių, sprendžiant nuosavybės teisės atstatymo klausimus, nepaisyti nebuvo galima.“

SKUNDAI

Remdamasi Pirmojo protokolo 1 straipsniu, imant jį atskirai ir kartu su Konvencijos 14 straipsniu, pareiškėja bažnyčia skundėsi dėl 1997 m. spalio 14 dienos Apeliacinio teismo sprendimo, kuriuo buvo panaikinti Vilniaus miesto tarybos 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimai. Šiuo aspektu pareiškėja bažnyčia taip pat skundėsi, kad po to ji negalėjo atgauti viso pastato natūra ar gauti už jį tinkamos kompensacijos. Taip pat ji skundėsi, kad negalėjo administracine tvarka reikalauti, kad Vyriausybė atlygintų žalą, padarytą neva netinkamai tvarkant restitucijos bylą. Remdamasi šiomis nuostatomis pareiškėja bažnyčia galiausiai skundėsi dėl proceso, kai jai buvo nurodyta sumokėti pastato šildymo mokesčius.

2000 m. rugpjūčio 23 dienos laišku pareiškėja bažnyčia taip pat pateikė skundą remdamasi Konvencijos 6 straipsniu ir teigdama, kad 1997 m. spalio 14 dieną Apeliacinis teismas klaidingai išsprendė bylą.

TEISĖ

1. Pirmiausia Teismas pažymi, kad šią bylą pateikė Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Sinodo kolegija. Bylos faktai yra tokie, kad pirmajame iš nagrinėjamų valstybės vidaus procesų, būtent dėl 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimų panaikinimo, dalyvavo kitas subjektas, būtent Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė. Todėl kyla klausimas, ar proceso, kuriame dalyvavo Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė, atžvilgiu pareiškėja bažnyčia, būtent Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Sinodo kolegija, gali būti laikoma Konvencijos ar jos protokolų pažeidimo „auka“ Konvencijos 34 straipsnio prasme.

Šiuo aspektu pažymėtina, kad 1996 m. sausio 18 dieną Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė perdavė teises ir reikalavimus į pastatą pareiškėjai bažnyčiai. Po to pareiškėja bažnyčia vietoj Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenės dalyvavo dviejuose valstybės vidaus procesuose dėl to paties pastato.

Todėl Teismas laiko, kad pagal Konvencijos 34 straipsnį pareiškėja bažnyčia turi teisę šioje byloje skųstis dėl procesų, kuriuose dalyvavo Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė.

2. Pareiškėja bažnyčia skundėsi, kad Apeliacinio teismo 1997 m. spalio 14 dienos sprendimas panaikinti 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimus ir tai, kad po to valstybės valdžios institucijos negrąžino viso pastato ir nesuteikė tinkamos kompensacijos, prilygo Pirmojo protokolo 1 straipsnio pažeidimui. Šis straipsnis numato:

„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokių būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokius, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.“

Šiuo aspektu pareiškėja bažnyčia taip pat teigė, kad ji buvo diskriminuojama, tuo pažeidžiant Konvencijos 14 straipsnį.

Vyriausybė teigė, kad reikalavimo grąžinti visą pastatą natūra atžvilgiu pareiškėja bažnyčia nebuvo Konvencijos ar jos protokolų pažeidimo auka Konvencijos 34 straipsnio prasme, nes po Konvencijos įsigaliojimo Lietuvos atžvilgiu dienos pareiškėja nebuvo pastato savininkė. Be to, pareiškėjos bažnyčios reikalavimas grąžinti visą pastatą natūra buvo nepagrįstas pagal valstybės vidaus teisę ir todėl buvo nesuderinamas su Pirmojo protokolo 1 straipsniu.

Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjos bažnyčios nuosavybės teisės Pirmojo protokolo 1 straipsnio prasme nebuvo ribojamos, kadangi pagal 1995 m. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą pareiškėja bažnyčia turėjo teisę „atkurti nuosavybės teises“ į visą pastatą, t.y. dalį pastato, išskyrus dvylika butų, kuriuos privatizavo nuomininkai, susigrąžinti natūra, o už privatizuotus butus reikalauti kompensacijos pinigais ar alternatyviu turtu. Anot Vyriausybės, šiuo klausimu pareiškėja bažnyčia turėjo kreiptis į Vilniaus miesto tarybą ir pateikti prašymą pagal 1995 m. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymo 12 straipsnį. Tačiau pareiškėja bažnyčia to nepadarė, todėl pareiškimas yra nepriimtinas.

Pareiškėja bažnyčia skundėsi, kad jos nuosavybės teisės buvo pažeistos, kadangi jai nebuvo grąžintas visas pastatas, kuris Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčiai priklausė nuosavybės teise iki jį nacionalizuojant 1940 m. Anot pareiškėjos bažnyčios, sovietų atliktos Lietuvos okupacijos ir jos turto nacionalizacijos neteisėtumas reikalavo, kad 1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę buvusiems savininkams jų turtas būtų grąžintas. Nors pareiškėja bažnyčia pripažino, kad 1995 m. egzistavo galimybė gauti kompensaciją už pastatą, jos nuomone, Lietuvos teisė nenumatė adekvačios kompensacijos galimybės. Pareiškėja bažnyčia taip pat teigė, kad nesėkminga procesų dėl nesumokėtų mokesčių už šildymą ir dėl administracinio skundo, siekiant, kad Vyriausybė atlygintų žalą, baigtis patvirtina teiginį, kad jos nuosavybės teisės šioje byloje buvo pažeistos.

Teismas mano, kad šioje pareiškimo dalyje pareiškėja bažnyčia skundėsi dėl šešių skirtingų epizodų. Pirmą, ji skundėsi dėl sovietų valstybės valdžios institucijų XX amžiaus penktajame dešimtmetyje atliktos pastato nacionalizacijos. Antra, ji skundėsi dėl Apeliacinio teismo 1997 m. spalio 14 dienos sprendimo panaikinti 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimus grąžinti pastatą Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei. Trečia, pareiškėja bažnyčia skundėsi, kad šiuo metu ji negali atgauti viso pastato. Ketvirta, ji skundėsi, kad negali gauti „adekvačios“ kompensacijos už pastatą. Toliau ji skundėsi dėl nesėkmingos proceso dėl administracinio skundo, kad Vyriausybė neva netinkamai tvarkė restitucijos bylą, baigties. Galiausiai pareiškėja bažnyčia skundėsi dėl civilinio proceso, kai jai buvo nurodyta sumokėti nemokėtus mokesčius už pastato šildymą. Teismas kiekvieną iš šių skundų nagrinės atskirai.

a) Pastato nacionalizacija

Nagrinėdamas pareiškėjos bažnyčios skundą dėl sovietų valstybės valdžios institucijų XX amžiaus penktajame dešimtmetyje atliktos pastato nacionalizacijos, Teismas pažymi, kad jis neturi *ratione temporis* kompetencijos nagrinėti šią pareiškimo dalį, kadangi ji yra susijusi su įvykiais, įvykusiais iki 1995 m. birželio 20 dienos, t.y. iki Konvencijos įsigaliojimo Lietuvos atžvilgiu dienos, ir iki 1996 m. gegužės 24 dienos, t.y. Pirmojo protokolo įsigaliojimo Lietuvos atžvilgiu dienos.

Iš to seka, kad ši pareiškimo dalis yra nesuderinama su Konvencijos ir jos protokolų nuostatomis ir turi būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

b) 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimų panaikinimas

Toliau Teismas nagrinės pareiškėjos bažnyčios skundą dėl Vilniaus miesto tarybos 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimų grąžinti pastatą Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei panaikinimo.

(i) *Ar taikytinas Pirmojo protokolo 1 straipsnis*

Teismas yra daug kartų konstatavęs, kad Pirmojo protokolo 1 straipsnis apima tris skirtingas normas: pirmoji norma, išdėstyta 1 dalies pirmajame sakinyje, yra bendro pobūdžio ir formuluoja netrukdomo nuosavybės naudojimo principą; antroji norma, esanti 1 dalies antrame sakinyje, reglamentuoja nuosavybės atėmimą ir nustato jam tam tikras sąlygas; trečioji norma, išdėstyta 2 dalyje, pripažįsta, kad Susitariančiosios Valstybės turi teisę, be kita ko, kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdamos į bendrąjį interesą. Tačiau šios trys normos nėra „skirtingos“, jei tai suprantama kaip tarpusavyje nesusijusios. Antroji ir trečioji normos taikomos konkrečioms netrukdomo nuosavybės naudojimo ribojimo atvejams ir todėl turi būti aiškinamos atsižvelgiant į pirmojoje normoje suformuluotą bendrąjį principą (žr., tarp daugelio kitų šaltinių, *Beyeler v. Italy* [GC], no. 33202/96, 2000-01-05, ECHR 2000-I, § 98).

Teismas pažymi, kad šalys nesutarė, ar pareiškėja bažnyčia turėjo turtinį interesą, kuriam gali būti taikoma Pirmojo protokolo 1 straipsnio apsauga. Todėl Teismas turi nustatyti, ar teisinei pareiškėjos bažnyčios reikalavimų pastato atžvilgiu situacijai turėjo būti taikomas Pirmojo protokolo 1 straipsnis.

Vyriausybė buvo tos nuomonės, kad pareiškėja bažnyčia nebuvo pripažinta kaip pastato savininkė ir todėl pastato atžvilgiu ji neturi „nuosavybės“. Šiuo aspektu Teismas konstatuoja, kad sąvoka „nuosavybė“

Pirmojo protokolo 1 straipsnio 1 dalyje turi autonominę reikšmę, kuri neapsiriboja fizinių daiktų turėjimu nuosavybės teise ir nepriklauso nuo formaliosios valstybės vidaus teisėje pateiktos klasifikacijos: tam tikros kitos teisės ir interesai, sudarantys turtą, taip pat gali būti laikomi „nuosavybės teisėmis“ šios nuostatos prasme (*loc. cit.*, § 100).

Teismas taip pat primena, kad Konvencija negarantuoja, kaip tokios, teisės į nuosavybės restituciją. „Nuosavybė“ Pirmojo protokolo 1 straipsnio prasme gali būti „egzistuojanti nuosavybė“ arba turtas, įskaitant reikalavimų teises, kurių atžvilgiu pareiškėjas gali teigti turįs bent jau „teisėtą lūkestį“, kad jie bus patenkinti. Viltis, kad seniai panaikinta nuosavybės teisė gali būti atkurta, negali būti laikoma „nuosavybe“ Pirmojo protokolo 1 straipsnio prasme; ja negali būti laikoma ir sąlyginė reikalavimo teisė, kuri išnyko dėl neįvykdytos sąlygos (žr., kaip nesena šaltinį, sprendimą byloje *Polacek and Polackova v. the Czech Republic* [GC], no. 38645/97, 2002-07-10, § 62).

Klausimas, kurį reikia išnagrinėti, yra ar šios bylos aplinkybės, vertinant jų visumą, suteikė pareiškėjai bažnyčiai materialinę turtinę teisę, kurią gina Pirmojo protokolo 1 straipsnis. Teismas mano, kad toks požiūris reikalauja atsižvelgti į toliau nurodomas teisės ir faktų aplinkybes.

Teismas pastebi, kad Vilniaus miesto taryba 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimais nurodė grąžinti pastatą Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei. Po to Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė su dvylikos to pastato butų nuomininkais bylinėjosi dėl 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimų teisėtumo. Galutinį sprendimą toje byloje 1997 m. spalio 14 dieną priėmė Apeliacinis teismas, panaikindamas minėtus sprendimus ir dvylika butų pripažindamas nuomininkų nuosavybe.

Valstybės vidaus teisės aktų analizė rodo, kad nuosavybės teisės laikomos atkurtomis nuo kompetentingos valstybės valdžios institucijos sprendimo momento (konkrečiai žr. Konstitucinio Teismo 1994 m. gegužės 27 dienos nutarimą, taip pat Apeliacinio teismo teiginius 1997 m. spalio 14 dienos sprendime). Nebuvo teigiama, kad, pagal įstatymus, Vilniaus miesto taryba neturėjo galios spręsti dėl bažnyčios nuosavybės teisių atkūrimo. Tiesa tai, kad 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimai buvo priimti po to, kai kita vietos valdžios institucija priėmė sprendimus dėl dvylikos butų, sudarančių pastato dalį, privatizavimo. Prieštaravimai tarp vietos valdžios institucijų sprendimų, viena vertus, grąžinti pastatą ankstesniems savininkams, bet, kita vertus, perduoti nuosavybės teises dvylikos butų nuomininkams, sukėlė minėtą teisminį ginčą. Tačiau nenustatyta, kad teismo procesas sustabdė 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimų galiojimą iki galutinio Apeliacinio teismo sprendimo priėmimo. Iš tiesų lieka tikra tai, kad nuo 1993 m. gruodžio 27 iki mažiausiai 1998 m. gegužės 14 dienos pareiškėja bažnyčia kontroliavo pastatą 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimų pagrindu (tai patvirtino civilinis procesas dėl mokesčių už šildymą, žr. „Faktų“ dalį tekste).

Teismo nuomone, šios aplinkybės įrodo, kad nuo sprendimų priėmimo 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dieną iki jų panaikinimo 1997 m. spalio 14 dieną pareiškėja bažnyčia turėjo tam tikrą nuosavybės teisę, pripažintą pagal Lietuvos teisę. Todėl ši teisė buvo „nuosavybė“ Pirmojo protokolo 1 straipsnio prasme (žr., *mutatis mutandis*, cituotą *Beyeler* bylą, § 105). Todėl ta nuostata yra taikytina šiai pareiškimo daliai.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Teismas nemano esant reikalinga nuspręsti, ar šioje byloje turi būti taikomas antrasis Pirmojo protokolo 1 straipsnio 1 dalies sakinys. Faktinės ir teisinės situacijos sudėtingumas neleidžia jos priskirti apibrėžtai kategorijai. Bet kokių atveju 1 straipsnio 1 dalies antrajame sakinyje numatyta situacija tėra tik konkretus teisės netrukdomai naudotis nuosavybe, garantuojamos bendrąja pirmame sakinyje išdėstyta norma, ribojimo atvejis (*loc. cit.*, § 106). Todėl Teismas mano, kad jis turi išnagrinėti skundžiamą situaciją atsižvelgdamas į tą bendrąją normą.

(ii) *Ar nepažeistas Pirmojo protokolo 1 straipsnis*

Atsižvelgdamas į išdėstytas išvadas Teismas mano, kad skundžiama priemonė, būtent Apeliacinio teismo 1997 m. spalio 14 dienos sprendimas, kuriuo buvo panaikinti 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimai, prilygo pareiškėjos bažnyčios teisės netrukdomai naudotis nuosavybe apribojimui. Kad toks

apribojimas nepažeistų bendrosios normos, išdėstytos 1 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje, turi būti išvesta „teisinga pusiausvyra“ tarp bendruomenės bendrojo intereso ir individo pagrindinių teisių apsaugos poreikių ir reikalavimų. Be to, klausimas, ar buvo išvesta teisinga pusiausvyra, „tampa aktualus tik kai yra nustatoma, kad nagrinėjamas apribojimas atitiko teisėtumo reikalavimą ir nebuvo savavališkas“ (*loc. cit.*, § 107).

Teismas kartoja, kad esminė apribojimo suderinamumo su Pirmojo protokolo 1 straipsniu sąlyga yra to apribojimo teisėtumas. Tačiau Teismo galia peržiūrėti, ar buvo laikomasi valstybės vidaus teisės, yra ribota, ypač kadangi šioje byloje nėra nieko, iš ko Teismas galėtų spręsti, kad Apeliacinis teismas nagrinėjamas valstybės vidaus teisės nuostatas taikė akivaizdžiai klaidingai ar tokiu būdu, kad padarytų savavališkas išvadas. Apeliacinis teismas panaikino 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimus, nes jie buvo priimti pagal 1990 m. įstatymą „Dėl maldos namų bei kitų pastatų grąžinimo religinėms bendruomenėms“, kuris negalėjo būti taikomas šiam pastatui. Taip pat buvo pripažinta, kad dvylika pastato butų buvo privatizuoti pagal Butų privatizavimo įstatymą prieš tai, kai buvo priimti 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimai. Galiausiai Apeliacinis teismas pažymėjo, kad Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenė turėjo teisę pasinaudoti nuosavybės reikalavimo teisėmis pagal 1995 m. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą. Nebuvo teigiama, kad šios valstybės vidaus teisės nuostatos, kuriomis remiantis buvo padarytas apribojimas, nebuvo pakankamai prieinamos, tikslios, o jų veikimas – prognozuojamas (žr., *mutatis mutandis*, *Hentrich v. France*, no. 13616/88, 1994-09-22, Series A no. 296-A, pp. 19–20, § 42). Todėl Teismas yra įtikintas, kad apribojimas buvo teisėtas.

Visais naudojimosi Konvencijoje pripažįstamomis teisėmis ir laisvėmis apribojimais turi būti siekiama teisėtų tikslų. Šioje byloje valstybė siekė apsaugoti pastate gyvenančių nuomininkų teises ir tinkamai nustatyti buvusių savininkų nuosavybės teisių atkūrimo sąlygas ir tvarką. Šiuo aspektu Teismas taip pat konstatuoja, kad nacionalinės valstybės valdžios institucijos, spręsdamos, kas atitinka bendrąjį bendruomenės interesą, turi tam tikrą vertinimo laisvę (žr., pavyzdžiui, *mutatis mutandis*, *James and Others v. the United Kingdom*, no. 8793/79, 1986-02-21, Series A no. 98, p. 32, § 46). Teismas yra įtikintas, kad šioje byloje taikytais valstybės vidaus teisės aktais buvo siekiama teisėtų tikslų, kaip reikalauja Pirmojo protokolo 1 straipsnis.

„Teisingos pusiausvyros“ tarp bendruomenės bendrojo intereso ir individo pagrindinių teisių apsaugos poreikių ir reikalavimų siekis atsispindi 1 straipsnio, kaip visumos, struktūroje ir sukuria pagrįstai proporcingo santykio tarp pasirinktų priemonių ir siekiamo tikslo poreikį (žr., tarp daugelio kitų šaltinių, *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, no. 17849/91, 1995-11-20, Series A no. 332, p. 23, § 38).

Šiuo aspektu Teismas kartoja, kad 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimai buvo panaikinti, kadangi Vilniaus miesto taryba, grąžindama pastatą Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei, padarė teisinę klaidą.

Antra, Apeliacinio teismo sprendimas panaikinti 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimus buvo pagrįstas tuo faktu, kad dvylika pastato butų nuomininkai privatizavo prieš tai, kai buvo priimti sprendimai grąžinti pastatą Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčios Vilniaus bendruomenei. Teismas yra įtikintas, kad šiuo atveju Apeliacinis teismas išsprendė akivaizdų prieštaravimą tarp vietos valdžios institucijų priimtų kartu veikiančių sprendimų dėl privatizavimo ir restitucijos ir tinkamai apsaugojo asmenų, kurie buvo teisėtai nusipirkę butus pastate, interesus.

Galiausiai apribojimas šioje byloje nesukliudė pareiškėjai bažnyčiai pasinaudoti jos teisėmis pastato atžvilgiu pagal taikytinus valstybės vidaus teisės aktus, būtent pagal 1995 m. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą. Pareiškėja bažnyčia neginčijo, kad pagal teisės aktus ji gali prašyti kompensacijos už dvylika privatizuotų butų ir susigrąžinti likusią pastato dalį natūra. Taip pat nebuvo ginčyta tai, kad šiuo klausimu pareiškėja bažnyčia turi teisę kreiptis į vietos valdžios institucijas. Todėl Teismas yra įtikintas, kad egzistuoja tinkamos procesinės garantijos, kad pareiškėja bažnyčia galėtų realizuoti savo nuosavybės reikalavimo teises pagal 1995 m. Religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą.

Atsižvelgdamas į visas išdėstytas aplinkybes Teismas daro išvadą, kad panaikinus 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimus pareiškėjai bažnyčia nebuvo užkrauta neproporcinga ar per didelė našta. Todėl šiuo aspektu nebuvo pažeistas Pirmojo protokolo 1 straipsnis.

Atsižvelgdamas į šias išvadas Teismas neranda jokio Konvencijos 14 straipsnio pažeidimo.

Iš to seka, kad ši pareiškimo dalis yra aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies prasme. Todėl ji turi būti atmesta pagal jos 35 straipsnio 4 dalį.

c) Pareiškėjos bažnyčios negalėjimas susigražinti nuosavybės teisės į visą pastatą

Pareiškėja bažnyčia taip pat skundėsi, remdamasi Pirmojo protokolo 1 straipsniu ir Konvencijos 14 straipsniu, kad šiuo metu ji negali susigražinti nuosavybės teisės į visą pastatą.

Šiuo aspektu Teismas kartoja, kad Konvencija negarantuoja, kaip tokios, teisės į nuosavybės restituciją (žr. tekste). Iš Apeliacinio teismo 1997 m. spalio 14 dienos sprendimo aišku, kad pagal taikytiną valstybės vidaus teisę pareiškėja bažnyčia neturi „teisėto lūkesčio“ būti pripažinta viso pastato savininke. Pareiškėja bažnyčia negali remtis klaidingais 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimais – net jei tie sprendimai laikinai, kol nebuvo panaikinti, sukūrė tam tikras teises ir pareigas – savo reikalavimui dėl nuosavybės teisės į visą pastatą pagrįsti (žr. tekste, taip pat žr., *mutatis mutandis*, cituotą sprendimą byloje *Polacek and Polackova*, §§ 61–70, taip pat žr. tekste). Iš to seka, kad pareiškėja bažnyčia neturėjo „nuosavybės“, kiek tai susiję su šiuo reikalavimu, ir šis skundas yra *ratione materiae* nesuderinamas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies prasme su Pirmojo protokolo 1 straipsniu.

Atsižvelgdamas į tai, kad Konvencijos 14 straipsnis nėra autonomiškas, ir į išvadą, kad Pirmojo protokolo 1 straipsnis yra netaikytinas, Teismas laiko, kad šioje byloje 14 straipsnis negali būti taikomas (*ibid*). Todėl ši pareiškimo dalis turi būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

d) Pareiškėjos bažnyčios negalėjimas gauti „adekvačios“ kompensacijos už pastatą

Dėl pareiškėjos bažnyčios teiginio, kad ji negalėjo gauti „adekvačios“ kompensacijos už pastatą, Teismas kartoja išvadą, kad pareiškėja bažnyčia turi teisę pagal 1995 m. Religinė bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą kreiptis į vietos valdžios institucijas, prašydama kompensuoti už dvylika privatizuotų butų ir reikalaujama gražinti natūra likusią pastato dalį. Tačiau pareiškėja bažnyčia tomis teisėmis nepasinaudojo.

Iš to seka, kad šiuo aspektu pareiškėja bažnyčia neišnaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, kaip reikalauja Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis. Todėl šis skundas turi būti atmestas pagal jos 35 straipsnio 1 ir 4 dalis.

e) Administracinis procesas

Dėl pareiškėjos bažnyčios skundo pagal Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnį ir Konvencijos 14 straipsnį, kad procesas pagal administracinį skundą prieš Vyriausybę dėl to, kad ji neva netinkamai tvarkė restitucijos bylą, baigėsi nesėkmingai, Teismas primena savo ankstesnę išvadą, kad Apeliacinio teismo 1997 m. spalio 14 dienos sprendimas panaikinti 1993 m. gruodžio 8 ir 20 dienos sprendimus atitiko šias nuostatas. Be to, primenama, kad pareiškėja bažnyčia turi teisę pagal 1995 m. Religinė bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymą reikalauti kompensacijos ir šiuo aspektu ji neišnaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių (žr. tekste). Taigi nėra įrodymų, kad pareiškėjos bažnyčios administracinio skundo prieš Vyriausybę atmetimas prilygo Pirmojo protokolo 1 straipsnio pažeidimui. Šiuo aspektu Teismas taip pat neranda Konvencijos 14 straipsnio pažeidimo.

Todėl ši pareiškimo dalis yra aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies prasme. Taigi ji turi būti atmesta pagal jos 35 straipsnio 4 dalį.

f) Procesas dėl mokesčių už šildymą

Nagrinėjant pareiškėjos bažnyčios skundą, susijusį su procesu dėl nesumokėtų mokesčių už šildymą, matoma, kad ji neapskundė Vilniaus apygardos teismo 1999 m. gruodžio 28 dienos sprendimo. Iš to seka, kad šios pareiškimo dalies atžvilgiu pareiškėja bažnyčia neišnaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, kaip reikalauja Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis. Todėl šis skundas turi būti atmestas pagal jos 35 straipsnio 1 ir 4 dalis.

3. 2000 m. rugpjūčio 23 dienos laišku pareiškėja bažnyčia taip pat pasiskundė, remdamasi Konvencijos 6 straipsniu, garantuojančiu teisę į teisingą teisminį nagrinėjimą, kad 1997 m. spalio 14 dieną Apeliacinis teismas klaidingai išsprendė bylą.

Tačiau Teismas pažymi, kad šis skundas buvo pateiktas praėjus daugiau kaip šešioms mėnesiams nuo galutinio sprendimo priėmimo 1997 m. spalio 14 dieną. Pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 ir 4 dalis Teismas neturi nagrinėti šios pareiškimo dalies, nes ji buvo pateikta per vėlai. Iš to seka, kad šis skundas turi būti atmestas pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 ir 4 dalis.

Dėl šių priežasčių Teismas dauguma

SKELBIA ŠĮ PAREIŠKIMĄ NEPRIIMTINU.

Vincent BERGER
Kancleris

Georg RESS
Pirmininkas